

Tilburg kort

De familie Knip

'De familie Knip, drie generaties kunstenaars in Noord-Brabant' is de titel van de tentoonstelling in het Noordbrabants Museum te 's-Hertogenbosch (tot 19 juni) en het gelijktijdig verschenen boek. Het is het resultaat van drie jaar onderzoek verricht door drs. Fransje Kuyvenhoven, directrice van Stichting Museum Rijswijk, en Ronald Peeters, verbonden aan het Gemeentearchief Tilburg. In het boek tevens oeuvre-catalogus wijden de auteurs aan ieder schilderend lid van de familie Knip een apart hoofdstuk.

De stamvader van het kunstschildersgeslacht, Nicolaas Frederik Knip (1741-1808), was af-

komstig uit Nijmegen. Hij huwde in 1774 de Tilburgse Anna Elisabeth Drexler, dochter van de 'camerbewaarder' van het kasteel te Tilburg. Het paar vestigde zich te Tilburg, waar het vier van zijn kinderen kreeg. Drie daarvan zouden evenals Nicolaas Frederik bekende kunstschilders worden: Josephus Augustus (1777-1847), waarover in 1975 te Tilburg en in 1977 te 's-Hertogenbosch reeds tentoonstellingen werden georganiseerd, Henriëtta Geertruij (1783-1842) en Mattheus Derk (1785-1845). In 1787 verliet het gezin Tilburg en kwam in 's-Hertogenbosch terecht.

Een stamboom, een overzicht van de woon- en verblijfplaatsen, bronnen, literatuur- en archivalijsten maken dit prachtige geïllustreerde boek een uniek document.

Fransje Kuyvenhoven, met medewerking van Ronald Peeters, De familie Knip. Drie genera-

ties kunstenaars uit Noord-Brabant, Zwolle, 1988, 168 blz., ca. 150 ill. waarvan ook in kleur, ISBN 90.6630.134.1 geb., f 59,90.

Fransje Kuyvenhoven, Leven en werken van drie generaties kunstenaars: de familie Knip, in: *Tableau. Fine Arts Magazine*. Tijdschrift voor beeldende kunst en antiek, 10e jrg., nr. 6, zomer 1988, p. 74-77, f 14,50.

Ronald Peeters

Kermis, een volksvermaak

Piet de Boer, Ineke Strouken en Albert van der Zeijden (samenst.), Kermis, een volksvermaak in de schijnwerpers, uitg. Stichting Informatiecentrum Volkscultuur, Lucas Bolwerk 11, 3512 EH Utrecht, tel. 030-319997. Themanummer van 'Volkscultuur', tijdschrift over tradities en tijdverschijnselen', jrg. 5, nr.

2, 136 blz., geïll., ISBN 90.71840.03.4, f 15,—.

In dit lijvige nummer van 'Volkscultuur' staan vele wetenswaardigheden over het cultureel verschijnsel kermis. En dat daarin Tilburg, de stad met de grootste kermis van Europa, in enkele artikelen voorkomt, was te verwachten. De Tilburgse journalist en mede-auteur van het Tilburgse kermisboek, Paul Spapens, opent de bundel met 'De handel en wandel van het Nederlandse kermisbedrijf'. Hij schreef ook de twee artikelen 'Bij verzamelaars is kermiscultuur in goede handen' en 'De ontstaansgeschiedenis van een boek over de Tilburgse kermishistorie'. Dit laatste boek wordt overigens in dit nummer uitvoerig gerecenseerd door Bert Maaijen en Hardy Wellenberg. In totaal zijn er negen artikelen opgenomen en een bibliografie van kermisliteratuur.

De Stichting Informatiecentrum Volkscultuur organiseerde onlangs over de kermis een congres in de Beekse Bergen en een reizende tentoonstelling, en produceerde een videofilm. Vele aspecten van de (Tilburgse)kermis zijn door dit kermisproject uitstekend gedocumenteerd. Een goed initiatief van het nog jonge Informatiecentrum Volkscultuur.

Ronald Peeters

Fabriekshuis uit 17e eeuw

M.W.J. de Bruijn en H.Th.M. Ruiter, Een zeventiende-eeuws 'fabriekshuis' in Tilburg, Tilburg, 1988, uitg. Stichting tot Behoud van Monumenten van Bedrijf en Techniek in het Zuiden van Nederland, Postbus 135, 5590 AC Heeze; 52 blz., geïll.

De gemeente Tilburg is arm aan oudere monumenten. Wanneer dan ook een huis van meer dan driehonderd jaar oud wordt aangetroffen, is dat een grote zeldzaamheid. Toch is dat het geval geweest bij onderzoek naar het pand Veldhovenring 90-94, op de hoek van de Oude Langstraat. Terwijl dit tegenwoordig drie afzonderlijke woningen zijn, was het vroeger één huis. Het was aanvankelijk een boerderij die in de zeventiende eeuw het Groothuis werd genoemd. Ernaast, ter plaatse van het tegenwoordige nummer 96, stond het Kleinhuis. Al omstreeks 1640 stond er in het huis een weefgetouw. De auteurs bestrijden de vaak in publicaties over de Tilburgse textielindustrie geggereerde mening dat er in die periode in Tilburg gesproken kan worden van een soort 'reyers' of 'werkbazen' die voor Hollandse 'fabrikanten' werkten. Naar hun mening noemden de belangrijkste ondernemers zich doorgaans 'koopman van wol en wollen lakens', en dit was ook het geval met de bezitters van Veldhovenring 90-94, die in de zeventiende en achttiende eeuw behoorden tot de bekende Tilburgse families De Beer/Maes, Colen en Franken. Het waren zelfstandige textielondernemers die ingekochte wol bewerkten en als eindproducten weer verkochten op de plaatselijke markt, maar vooral ook voor de export aan Leidse en Amsterdamse groothandelaren. Er vonden echter maar weinig werkzaamheden in het huis van de lakenkoopman zelf plaats. Fabrieken waren er nog niet; hooguit kan men spreken van 'fabriekshuizen', zoals Veldhovenring 90-94 er ongetwijfeld een was. Pas in 1814 werd er door de familie Swagemakers een

echt fabriekje in gevestigd. In 1853 werkten er 22 volwassenen en 12 kinderen. In 1910 werd het complex in drie kavels gesplitst, waarbij het in even zoveel woonhuizen werd verdeeld.

De auteurs bepleiten een voortgaand onderzoek naar de betekenis van de zeventiende- en achttiende-eeuwse Tilburgse lakennijverheid. Deze is nog te sterk onderschat, ondanks het kwantitatief en kwalitatief voldoende bronnenmateriaal dat voorhanden is, aldus De Bruijn en Ruiter.

Bovengenoemde publikatie is een deelrapport van het onderzoek met als titel 'Huisnijverheid en ambachten 1750-1930', dat de thuisnijverheid in de Tilburgse wollenstoffenindustrie, en dan met name geconcentreerd op een deel van Tilburg, de wijk Hasselt, tot onderwerp heeft. Dit onderzoek zal eind 1988 gepubliceerd worden als speciaal nummer van het tijdschrift 'Volkscultuur', een uitgave van de Stichting Informatiecentrum Volkscultuur te Utrecht.

Ronald Peeters

Tilburg signalement

G.J.W. Steijns, Tilburg: 'moe van Slaavernij'?, in: G. Rooijackers, A.v.d. Veen en H. de Wit (red.), Voor 'Brabants Vryheid'. Patriotten in Staats-Brabant, Stichting Brabantse Regionale Geschiedbeoefening, 's-Hertogenbosch, 1988, p. 73-83. ISBN 90.72526.02.3, f 22,50.

Steijns gaat in op de patriottenactiviteiten en de samenstelling van dorpsbestuur en Vaderlandsche Sociëteit in Tilburg, zich vooral basierend op de studies van met name C. Weijters en in mindere mate op die van J. Pieterse en J.H. van Mosselveld, die eerder over deze periode hebben geschreven.

Anton van Oirschot, 'Nooit te oud om te leven'. Kroniek van het St. Josephgasthuis, het St. Rochusgasthuis, het St. Annahoffje, de Kievitshorst en de Bijsterstede in Tilburg, 1888-1988, Tilburg, 1988, uitgegeven door de Stichting De Kievitshorst, 93 blz., geïll.

Niet alle aardbeien gaan naar de veiling. Scènes uit een eigenwijs opvangcentrum. 20 jaar Huize Poels, Tilburg, Uitg. Stichting Gerrit Poels Fonds, 1988, 110 blz., geïll., f 10,—.

G. Telkamp, Kroniek van de Tilburgse Dans- en Muziekschool bij de opening van het nieuwe lesgebouw 7 mei 1988, Tilburg, 1988, 27 blz., geïll.

Tilburg 'Hart van Brabant', thema-nummer van 'De post van Holland. Officieel orgaan van de Nederlandse bond in Duitsland', 67e jrg., nr. 3, mei/juni 1988, p. 3-31. Inl. Wilhelm Grem, Leo XIII-straat 15a, 5046 KG Tilburg.

M.C.X.M. Bressers, Het geslacht Bressers, met een nadere uitwerking door W. de Bakker, Tilburg, 1988, 544 blz., geïll., part. uitgave, f 75,—. Inl. Mr. C.M.M. Bressers, Burg. Damsstraat 44, 5037 NR Tilburg.

Luc Verschuuren, Hartediefje, Tilburg, 1988, Streek VVV Hart van Brabant, 32 blz., f 4,95. In dit vierkleurenstripboek door de bekende striptekenaar Luc Verschuuren, voert Harte-

diefje een vakantie-vierend gezin mee door het Hart van Brabant.

Ad Jansen, Liedjes komen weer boven. Particuliere uitgave van 336 Nederlandse liedjes, waaronder 32 uit Tilburg en Brabant. De bundel kost f 6,90 en is te krijgen bij de auteur Ad Jansen, Sibeliusstraat 6, Tilburg.

Drs. F.L.M. van der Meer en dr. J.F.R. Philips, Een gouden TAEK 1934-1984. Crisis en wederopbloei van de Tilburgse organisaties van afgestudeerden sinds 1959, Tilburg, 1988, 104 blz., geïll. Uitg. Stichting Professor Cobbenhagenfonds Tilburg.

RP

Het gemeentearchief

Ter gelegenheid van de ingebruikneming van de voormalige Lancierskazerne aan de St. Josephstraat als zijn nieuwe huisvesting heeft het gemeentearchief een boekje uitgegeven waarin tal van wetenswaardigheden te vinden zijn over het archief. In de eerste plaats geeft de archivaris van de gemeente Tilburg, G.W.J. Steijns, een beknopt overzicht van de geschiedenis van Tilburg, gevolgd door een opsomming van de voornaamste literatuur over de stad.

Van de hand van dezelfde auteur is een bijdrage over de zorg voor de archieven in Tilburg. Van een geregelde archiefzorg blijkt in Tilburg niet altijd sprake te zijn geweest. Pas in de 20e eeuw kan er van 'zorg' voor de archieven worden gesproken. Dat het moderne depot en de gerestaureerde accommodatie van de Lancierskazerne voor de archiefverzorgers (maar ook voor de gebruikers) een flinke stap vooruit zijn, hoeft nauwelijks betoog.

De geschiedenis van het gebouw waarin het Tilburgse archief nu gehuisvest is, wordt geschetst in een bijdrage van Ronald Peeters. Oorspronkelijk door koning Willem II bedoeld als huisvesting voor manschappen en paarden (1842) werd het al snel (eind jaren vijftig) in gebruik genomen als wollenstoffenfabriek en leerlooierij. Op het einde van de 19e eeuw is de familie Van den Bergh eigenaar van het complex. De voormalige Lancierskazerne maakt dan onderdeel uit van een omvangrijke textiel fabriek (Van den Bergh-Krabbendam, later bekend als BEKA). De 20e-eeuwse geschiedenis van dit textielcomplex is er een van bouwen en slopen. Toch kon nog een groot deel van de oorspronkelijke bebouwing gehandhaafd blijven en voorgedragen worden ter plaatsing op de rijksmonumentenlijst.

Ten slotte wordt in dit fraai uitgevoerde en (uiteraard) rijk geïllustreerde boekje een uitvoerig overzicht gegeven van de archieven en verzamelingen die het Tilburgse gemeentearchief rijk is. A.J.A. van Loon voegt er een overzicht aan toe van bronnen die voor de Tilburgse geschiedenis van belang zijn, maar die elders berusten (als schaduwarchief zijn ze veelal toch in Tilburg te raadplegen).

A.J.A. van Loon, R.M. Peeters en G.J.W. Steijns, Het gemeentearchief van Tilburg, Tilburg, gemeente Tilburg 1988, 64 blz., geïll., ISBN 90.71241.07.6, f 5,—.

HvD